

Presència de cassoles de la forma Olcese 9 a la vil·la romana de Torre Llauder (Mataró)

JOAN FRANCESC CLARIANA ROIG

GRUP D'HISTÒRIA DEL CASAL. MATARÓ

CENTRE D'ESTUDIS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE MATARÓ

L'estudi de la ceràmica comuna de la vil·la romana de Torre Llauder és un tema que, malgrat les nombroses publicacions, a manca d'un estudi de conjunt, ofereix un llarg recorregut, sobretot en l'aspecte de les produccions d'importació fabricades fora de la Península Ibèrica.

Presentem en aquest escrit un grup de peces singulars, corresponents a la forma Olcese 9 (*tegame*), de fabricació itàlica, quelcom infreqüents en els nostres jaciments.

Context arqueològic

Les úniques dades que tenim, que ens podem aclarir aquest aspecte, provenen dels diaris d'excavació de Marià Ribas.¹ Veiem com les peces no varen ser trobades en un lloc únic o concret del jaciment, sinó en tres indrets diferents: a l'est de l'aula principal, a la zona del "camí" i a la zona de l'hipocaust 2. L'espai a l'est de l'aula principal, com-

pren les dues estances situades entre aquesta i el peristil, que en no presentar paviments luxosos estarien destinades a activitats secundàries, les dades que tenim són precàries ja que s'hi va actuar a mitjans dels anys 60. El segon sector, anomenat del "camí", comprendria l'espai de pas que hi havia entre la zona de la piscina de la vil·la romana i l'hipocaust 2, en aquest indret s'hi va actuar sobretot en l'etapa final, cap els anys 1969 i 1970, va consistir en un buidatge parcial del que eren els espais *praefurnium*, forn i l'hipocaust pròpiament dit. La zona de l'hipocaust 2 es troba adjacent amb l'ala nord del segon peristil de la vil·la, si va fer una actuació també en l'etapa final; Marià Ribas ens diu que la peça docu-

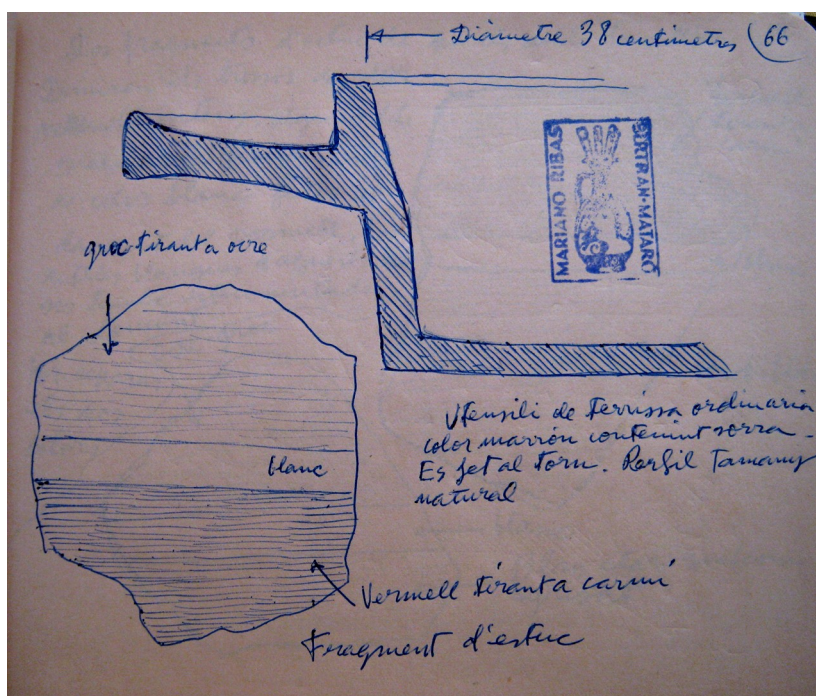


Fig. 1. Diari d'excavacions de M. Ribas, Llibreta 13, núm. 5 de Torre Llauder.

¹ Aprofito per fer constar el meu agraïment a Maria Dolça Ribas, per les facilitats per a la consulta de les dades de l'arxiu i els diaris d'excavació de Marià Ribas.

mentada va sortir junt amb *Terra Sigillata* Hispània, peces d'hipocaust, fragments d'àmfora, fragments de *doliae* i marbres. Tot i que afortunadament disposem d'aquestes dades, no obstant, hem d'aclarir que en aquella època no es treballava amb la mateixa metodologia estratigràfica que en l'actualitat, la qual cosa incideix en l'aspecte de la cronologia relativa.

Descripció dels materials²

1.- Peça de perfil sencer (Figura 1 i figura 4.1). La cassola sense comptar el collarí tindria un diàmetre intern de 38 cm. La descripció del diari d'excavacions de M. Ribas, indica: «utensili de terrissa ordinària, color marró, contenint sorra. Es feta a torn» Actuació de procedència: campanya 1967 – 1968, fou trobada a l'est de l'aula principal (Diari d'excavacions de M. Ribas, Llibreta 13, núm. 5 de Torre Llauder: 66 i 75).

2.- Fragment de vora (Figura 2 i figura 4.2). Sense comptar el collarí tindria un diàmetre extern de 27 cm. La descripció del diari d'excavacions ens diu: «ceràmica de color vermell, sense sorra. Les superfícies interior i exterior són negres per ha-

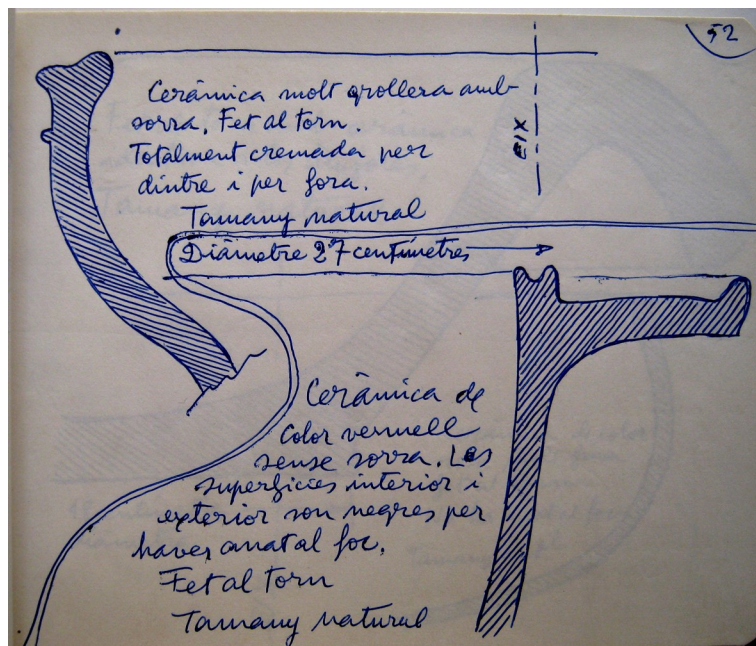


Fig. 2. Diari d'excavacions de M. Ribas, Llibreta 12, núm. 4 de Torre Llauder.

ver anat al foc. Feta a torn». Actuació de procedència: campanya 1965 – 1966, fou trobada a la zona del “camí” (Diari d'excavacions de M. Ribas, Llibreta 12, núm. 4 de Torre Llauder: 52 i 55).

3.- Peça de perfil sencer (Figura 3 i figura 4.3). Sense comptar el collarí tindria un diàmetre intern de 35 cm. La descripció del diari d'excavacions ens diu: «ceràmica marró, cremada. Feta torn. Conté sorra». Actuació de procedència: campanya 1969 – 1970, fou trobada al costat oest de l'hipocaust 2 (Diari d'excavacions de M. Ribas, Llibreta 16, núm. 6 de Torre Llauder: 29, 1 de novembre de 1969).

4.- Fragment de vora (Figura 4.4). La cassola sense comptar el collarí tindria un diàmetre intern de 35 cm. Únicament disposem de la dada publicada per Ribas (1972: 156, fig. 27.4). En tant que no s'ha localitzat la referència en els diaris d'excavació, no disposem de les dades del context arqueològic, ni la descripció.

Consideracions

La singularitat d'aquestes peces rau en el fet que són força excepcionals, a la Península Ibèrica, i això ho és fins el punt que

² Si bé les peces foren clarament documentades per Marià Ribas i publicades el 1972. Després d'haver examinat els fons de les excavacions de Torre Llauder dels anys seixanta i de principis dels setanta, no s'ha assolit la seva localització. Així mateix, pensem que tampoc es deuen localitzar a finals dels anys setanta, quan Marta Prevosti, durant el treball de camp per a l'elaboració de la seva tesi doctoral, va examinar els materials que es trobaven conservats tant a les vitrines del Museu de Mataró com en el magatzem de la Secció Arqueològica, ja que no fa cap esment en la seva publicació (Prevosti 1981-A, *passim*). Gràcies als diaris d'excavació de l'esmentat arqueòleg, ha estat possible esbrinar el lloc i data de les troballes, així com aproximar el context arqueològic al qual correspondrien i la descripció de les peces.

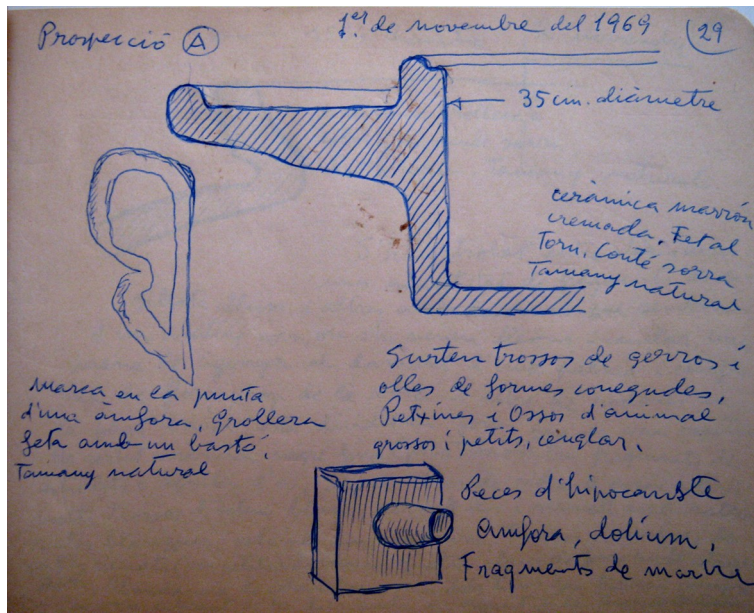


Fig. 3. Diari d'excavacions de M. Ribas, Llibreta 16, núm. 6 de Torre Llauder.

Aguarod (1991) no inclou la forma Olcese 9 en el seu estudi ja clàssic dedicat a la ceràmica romana de cuina d'importació trobada a la Tarraconense. No obstant, en un altre jaciment del Maresme, la vil·la romana de ca l'Alemany, a Badalona, en les excavacions de M. Prevosti als anys 1976 – 1977, s'hi localitzà una peça d'aquesta mateixa forma³ (Prevosti 1981-B: 67, 68, fig. 6.2, 69).

L'expansió de la forma es força ampla, centrada a la Península Itàlica, especialment a Roma a les excavacions de Palatí, a Ostia, a l'àrea nord-oest de les Termes del Nuotatore⁴ (Olcese 2003: 88) i a *Herculaneum* (Roberts 2013: 253; Tyers 2016:

725). A la resta de l'Imperi se'n localitzen a London, a Knossos de l'illa de Creta (Tyers 2016: 725), a Hofheim (Figura 5) i, sobretot, a la Gàl·lia, a Vindonissa (Tyers 2016: 727-728), a la vil·la de Grand Lou a Roquebrussanne de la Provença (Pasqualini et alii 2009: 295, fig. 10), al Portantique de Fos o Fos-sur-Mer (Marty 2004: 109, fig. 11, 73 i 74), a Marsella (Marty 2004: 108, nota 13), a Ambrussum a Villetelle de l'Hérault (Scrizi – Houix 2017: 173, fig. 16.7) i a Lió, al Clos de la Solitude (Batigne Vallet et alii 2014: 651, fig. 16.17).

El fet que d'aquesta forma, s'hagin detectat algunes (poques) peces que porten estampada la marca del terrissaire, és un element valuós a l'hora de fer el seguiment de les produccions i detectar l'origen dels centres productors. Així, en el Palatí (Roma) s'han localitzat les marques de "Q.FAB..." i "PRIM.." (Olcese 2003: 88) i, a *Herculaneum*, la marca M. PLOTI

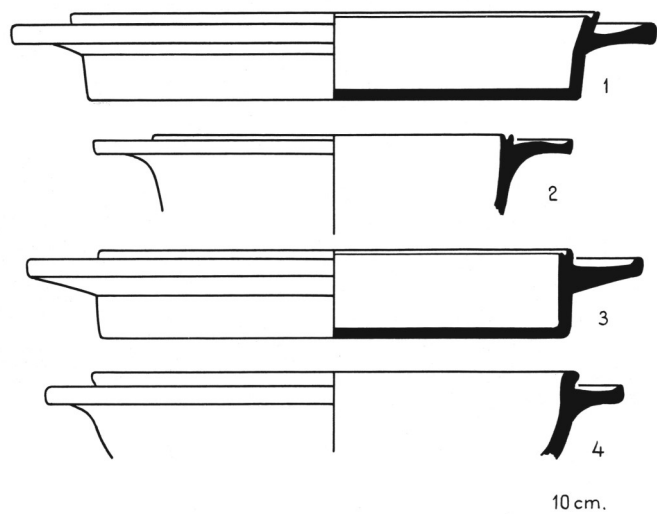


Fig. 27.—Utensilios de barro ordinario que contiene arena fina. Los núms. 1, 3, 4 barro marrón. El núm. 2 rojo ladrillo y el núm. 5 gris oscuro. Los núms. 2, 3, 4 tienen la superficie exterior ennegrecida por el fuego y restos de hollín en el fondo.

³ La descriu com: «19 fragments d'un mateix vas de ceràmica de cuina de pasta de color marró-terros, amb molt desgredant de quars, feldepat i mica com tota la resta, Completen la peça 35 fragments més que va aparèixer a l'interior del dòlium (fig. 6,2)» (Prevosti 1981-B: 67). Amidava 31 cm de diàmetre de la vora (Prevosti 1981-B: 69).

⁴ La forma també és coneix com Ostia II, 501.

Figura 4: Formes Olcese 9 de Torre Llauder (dibuix: M. Ribas 1972).

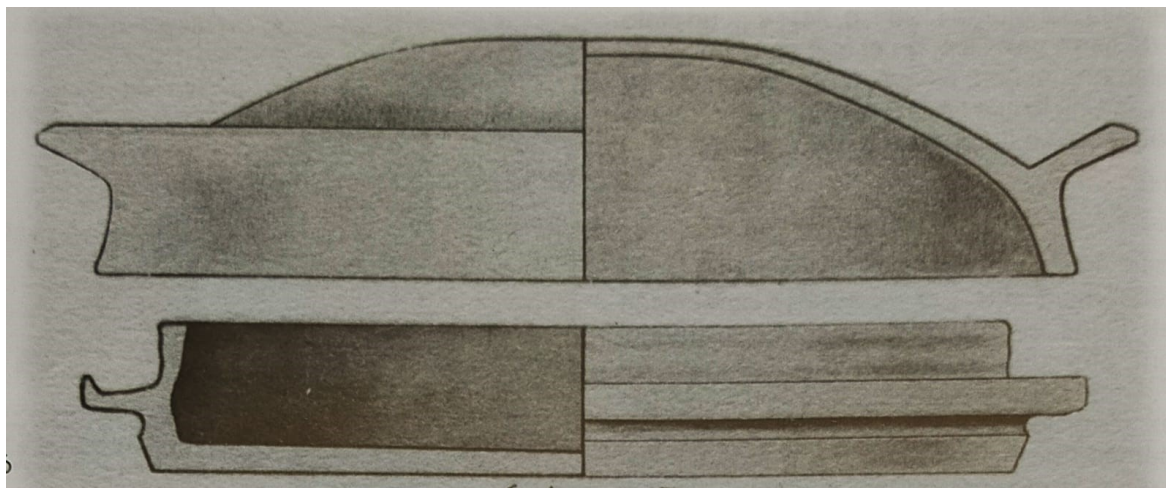


Figura 5: Exemple de Clibanus i Tegame d'Hofheim (E. Ritterling 1913: Tafel XXXV, 96-B).

(VS) / NOETVS F(ECIT) (Roberts 2013: 253). Aquesta darrera és particularment important pel fet que també es troba en safates de “vermell pompeïà” (Tyers 2016: 725). Així podem suposar com aquestes peces es distribuïrien emprant unes mateixes vies de difusió. En el cas de Torre Llauder també hi són presents les safates de “vermell pompeïà” de la forma Vegas 15 (Prevosti 1981-A: 276) i de la “forma 8 Torre Llauder 67” fabricada a la Campània (Aguarod 1991: 79-81, 198, Figura 10, 2), per tant, es evident que ambdues produccions haurien arribat pels mateixos conductes de distribució.

Pel que fa a la cronologia, les troballes d'*Herculaneum*, de Vindonissa i d'Hofheim ens marquen l'aproximació a la data d'inici de la forma, la qual hom considera es pot situar al principi de l'etapa de la dinastia Flàvia, a l'any 70 dC., mentre que les darreres produccions, d'acord amb les estratigrafies documentades tant a Ostia com a Roma, indiquen que es pot situar en un espai temporal entre el 160 i 190 dC.

Bibliografia

- AGUAROD, C. (1991): *Cerámica romana importada de cocina en la Tarraconense*. Institución Fernando el Católico. Zaragoza.
- (2022): "Cerámicas itálicas importadas de uso común. Entre la utilidad y el prestigio". *Actas del V Congreso Internacional de la SECAH (Alcalá de Henares, 2019)*. Madrid: 321-351.
- BATIGNE VALLET, C.; BRUN, C.; CLÉMENT, B.; GALLIÈGUE, A; ROMA, V.; SARTRE, C. (2014): "Le mobilier céramique du site de l'Externat Sainte-Marie à Lyon, 'Clos de la Solitude' (Ile s. av. J.-C. – Iie s. apr. J.-C.)". *SFECAG, Actes du Congrès de Chartres*. Marseille: 641-676.
- MARTY, F. (2004): "La vaisselle de cuisson du port antique de Fos (Bouches-du-Rhône)". *SFECAG, Actes du Congrès de Vallauris*. Marseille: 97-128.
- MORTREAU, M. (2017): "Quelques importations italiques remarquables à Angers/ Juliomagus (Maine-et-Loire)". *SFECAG, Actes du Congrès de Narbonne*. Marseille: 633-644.
- OLCESE, G. (2003): *Ceramiche comuni a Roma e in area romana: produzione, circolazione e tecnologia (tarda età repubblicana – prima età imperiale)*. Mantova.
- PASQUALINI, M.; PASQUALINI, A.; PASQUALINI, C. (2009): "Céramiques communes importées en Provence Iie siècle avant notre ère / IIIe siècle de notre ère". *Les céramiques communes d'Italie et de Narbonne*. Naples: 283-300.

PREVOSTI, M. (1981-A): *Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Illuro*. Mataró.

PREVOSTI, M. (1981-B): *Cronologia i poblament a l'àrea rural de Baetulo*. Museu de Badalona. Badalona.

RIBAS, M. (1972): "La villa romana de la Torre Llauder de Mataró". *Noticiario Arqueológico Hispánico, Arqueología*, 1. Madrid: 117-180.

RITTERLING, E. (1913): *Das Frühromische Lager bei Hofheim in Taunus*. Annalen des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung, 40. Wiesbaden.

ROBERTS, P.C. (2013): *Life and death in Pompeii and Herculaneum*. London.

SCRINZI, M.; HOUIX, B. (2017): "La vallée du Vidourle de la fin du I^{er} S. av. au Ve S. apr. J.-C.: un axe économique de la cité de Nîmes entre Cévennes et Méditerranée". *SFECAG, Actes du Congrès de Narbonne*. Marseille: 153-176.

TYERS, P.A. (2016): "Des cloches de cuisson (*clibani*) dans les provinces septentrionales". *SFECAG, Actes du Congrès d'Autun*. Marseille: 721-730.

